

ФОРМИ І МЕТОДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ УЧНІВ МІГРАНТІВ

Бахов І.С., Нгуен М. Кионг

Міжрегіональна Академія управління персоналом

Досліджено теоретичні та практичні питання забезпечення педагогічної підтримки учнів-мігрантів у навчально-виховному процесі.

Ключові слова: міграція, міжкультурна взаємодія, пізнавальна діяльність, корекція, полікультурний простір.

Постановка проблеми. Дослідження проблем міграції в контексті освітньої парадигми актуалізують значущість підтримки та захисту особистості учнів-мігрантів та їх адаптації в полікультурному освітньому середовищі. Ступінь адаптаційних можливостей визначається їх індивідуально-особистісними особливостями, готовністю до змін, знанням культури приймаючої сторони, умов життя, схожістю і відмінностями між культурами, знанням мови.

У дослідженні різноманітності проблем учнів-мігрантів зростає вагомість моніторингу, оскільки основна політика щодо учнів-мігрантів спрямована на боротьбу з існуючими проблемами.

Мета статті. Визначити причини, що уповільнюють процес інтеграції учнів-мігрантів у нове полікультурне середовище, визначити форми та методи педагогічної підтримки учнів-мігрантів в навчально-виховному процесі.

Для вирішення даних проблем, необхідно мати точну інформацію про причини, що їх спричинили. Метою нашого моніторингу є:

- організація безперервного і систематичного спостереження за становищем дітей-мігрантів;
- вивчення факторів і умов впливу на стан здоров'я дітей-мігрантів;
- дослідження життєвих умов дітей-мігрантів.

Аналіз результатів проведеного нами анкетування зумовив визначення педагогічних умов, які б відповідали дітям-мігрантам з проблемами в навчанні.

Програма спирається на наступні психолого-педагогічні принципи:

- введення в зміст навчання розділів по заповненню прогалів у знаннях;
- корекційної спрямованості навчально-виховного процесу;
- корекції пізнавальної діяльності.

О. В. Гукаленко виділяє ряд специфічних ознак, притаманних педагогіці роботи з учнями-мігрантами: – її сутнісні характеристики базуються на національних категоріях (мова, історія, мистецтво) в поєднанні з загальнонаціональними; – у формуванні її сутності визначальним є принцип глобалізму; – її функціонування проходить в рамках мультикультурного суспільства та полікультурного освітнього простору [41,51].

Одним з базових принципів педагогіки роботи з дітьми-мігрантами є постійне вираження досвіду міграції як основного принцип рівноцінності культур. Теорія і практика полікультурного виховання вимагає від навчального закладу, щоб він став місцем культурної дискусії щоб дати можливість учням пережити особистісні відмінності разом з їх однолітками, навчитися вирішувати проблеми міжкультурної взаємодії шляхом діалогу і співпраці [1 190].

У процесі роботи з мігрантами важливо спиратися на головну мету педагогіки – формування людини культури, яка має людську гідність, пошук умов гармонійного співіснування різних етнічних і

расових груп. Для досягнення висунутої мети необхідно вирішувати наступні завдання:

- виховання дбайливого ставлення до людей різних національностей, що проживають в країні, до їхньої мови, соціальних цінностей;
- виховання віротерпимості і толерантності, забезпечення мирного вирішення виникаючих конфліктів культур;
- виховання глибокої поваги до народів, що населяють спільну Батьківщину;
- обґрунтування і реалізація соціально-освітньої технології допомоги і підтримки дітям-мігрантам [1, 190].

З урахуванням навчально-виховних завдань програма підтримки та адаптації учнів-мігрантів в полікультурній освіті також включає в собі вивчення таких характеристик мігранта, як:

1. стартовий рівень знань про приймаючу сторону залежно від культурного рівня та етапу навчання особистості;
2. національні та соціально-психологічні особливості учня-іммігранта, його інтересів;
3. потребнісно-мотиваційна сфера, соціальний і матеріальний статус сім'ї мігранта.

Дослідницею О. В. Гукаленко [1] запропоновані методи і форми педагогіки роботи з мігрантами, поєднання загальнопедагогічних форм роботи зі специфічними (моніторинг, діагностика, педагогічні моделювання, стимулювання інтересу і прилучення до діяльності, сприяння і творчість). На її думку, у розробці змістовної характеристики специфічних методів рекомендовано враховувати:

- вікові та індивідуальні особливості учня;
- специфіку міжкультурного спілкування дітей мігрантів з однолітками і дорослими;
- можливості навчального закладу, педагога надати конкретну допомогу мігрантам щодо їх підтримки в міжкультурній адаптації [1, 102].

В процесі розробки програми навчально-виховної роботи з дітьми-мігрантами в загальноосвітній школі ми ґрунтувалися на концепціях особистісно-орієнтованої освіти, розглянутої з позицій гуманізму (Є. В. Бондаревська); на науково-дослідних роботах відомих фахівців у галузі полікультурної освіти: М. Л. Воловікової, О. В. Гукаленко, В. Кніп, М. Люстіга, С. Ньютона, Л. М. Сухорукової, П. Фрер, Н.П. Цибанева та ін.

Загальні положення цих дослідників дозволили нам визначити особливості та умови розвитку педагогічної підтримки дітей-мігрантів в полікультурному освітньому просторі, які включають наступні компоненти:

- методологічний;
- змістовний;
- практичний.

Методологічний компонент передбачає визначення форм і методів навчально-виховної роботи з дітьми – мігрантами ; складання педагогом психологічного портрета учня – мігранта та визначення міжкультурної взаємодії між учнями (освіта, орієнтування, інструктаж, тренінг).

Змістовний компонент передбачає визначення структури навчально-виховної роботи, основні підходи та умови її організації; уточнення напрямки діяльності і завдань освітньої установи в галузі полікультурного освітнього простору.

Практичний компонент передбачає організацію служби допомоги учням-мігрантам, яка включає адміністративний, корекційно-педагогічний, психологічний і виховний блок; розробку основних умов забезпечення ефективності навчально-виховної роботи (науково-дослідна та інноваційна діяльність педагога, кадрове забезпечення).

Реалізація навчально-виховної роботи з учнями-мігрантами вимагає застосування наступних педагогічних форм і методів:

1. *Метод* моніторингу та діагностики як найбільш прогресивний у педагогіці роботи з учнями-мігрантами; дає можливість оцінити стан дітей, перспективу їх адаптації в іншокультурне суспільство, виявити потенціал школи, ВНЗ, сім'ї щодо захисту особистості.

2. *Метод* педагогічного моделювання дозволив нам розробити та обґрунтувати конкретні напрями пошуку в створенні умов для педагогічної підтримки учнів-мігрантів. Найбільш актуальними в рамках нашої програми були наступні методи: переконання, демонстрація позитивного прикладу, створення проблемних ситуацій, проведення рольових ігор, використання засобів масової комунікації.

Ми поділяємо думку Г. Триандиса [2] про те, що практична спрямованість цих методів реалізується за допомогою наступних завдань:

- познайомити учнів з міжкультурними відмінностями в міжособистісних відносинах;
- інтегрувати елементи культури дітей-мігрантів в навчальний матеріал;
- здійснити можливе перенесення отриманих знань на нові ситуації.

3. *Метод* стимулювання інтересу до навчальної діяльності дає установку на міжкультурну діяльність. У цьому зв'язку рекомендовано проводити такі етнокультурні заходи, як святкування національних свят та пам'ятних для дітей-мігрантів дат. Одним з основних педагогічних принципів проведення перерахованих заходів є принцип участі в них кожної дитини, в тому числі і мігранта. Організація «Круглого столу» на тему «Чи знаємо ми звичай сусідніх народів», сприятиме стимулюванню в учнів інтересу до міжкультурного спілкування та навчальної діяльності, підвищення рівня володіння учнями-мігрантами українською мовою, що в більшості випадків є гальмівним моментом у навчальному процесі. При підготовці цих заходів важливо враховувати не тільки індивідуально-психологічні особливості учнів-мігрантів, а й особливості їх національної культури.

Отже, у педагогіці роботи з дітьми-мігрантами доцільне застосування загальнопедагогічних методів, прийомів, засобів. Найбільш актуальними в полікультурному просторі є:

- переконання, роз'яснення;
- позитивний приклад і демонстрація;
- створення проблемних ситуацій;
- рольові ігри;
- використання засобів масової комунікації.

Апробація форм і методів полікультурної освіти виявила ряд труднощів, які полягають у забезпеченні педагогічного процесу кадрами, які володіють технологіями полікультурної освіти. У цьому зв'язку все більше актуалізується професійна підготовка вчителя, орієнтованого на роботу з дітьми-мігрантами.

Проведення анкетування допомогло нам виявити найбільш типові труднощі, пов'язані із зміною програм навчання, мовним бар'єром, перервою в навчанні.

Істотні відмінності дітей від нового середовища перебування, соціальна незахищеність, незнання мови – все це істотно ускладнює процес навчання і вимагає педагогічної допомоги і підтримки. Ось чому часто можна спостерігати невдоволення учня-мігранта самим собою, внутрішню боротьбу і двоїстість вибору – приймати іншу, «чужу» культуру, традиції чи ні.

За результатами порівняльного аналізу розумових здібностей дітей-мігрантів (використана нами методика таблиць Шульте) можна зробити висновки про труднощі, що виникли в процесі здійснення педагогічної підтримки дітей-мігрантів:

- 1) в наявності культурної дистанції, що виявляється між учнями-мігрантами та місцевими дітьми;
- 2) в гуманістичній спрямованості професійної діяльності педагога з підтримки дітей – мігрантів;
- 3) в ступені близькості між батьками і дитиною;
- 4) у рівні соціальної адаптації та наявності соціальних і культурних відмінностей у дітей – мігрантів, що може послужити причиною приниження, дискримінації.

Побудова змісту полікультурної освіти ґрунтується на загальнодидактичній теорії чотирикомпонентного складу загальної освіти (В. В. Краєвський, І. Я. Лернер, М. Н. Скаткін) [3]. Виходячи з цієї теорії будуватиметься чотирикомпонентна структура змісту полікультурної освіти: розвиток соціокультурної ідентифікації учня як умова розуміння і входження в полікультурне середовище; оволодіння основними поняттями, що визначають різноманітність світу; виховання емоційно позитивного ставлення до різноманітності культур; формування умінь, що складають поведінкову культуру світу.

У відборі змісту полікультурної освіти важливо враховувати:

- соціокультурне оточення учнів (етнічний і конфесійний склад, установки та упередження, що панують в оточенні);
- індивідуальні інтереси школярів до проблем полікультурного суспільства в цілому або окремих соціокультурних груп;
- етнічні, соціально-економічні особливості регіону (причини компактного проживання етносів, провідні форми їхньої господарської діяльності);
- непостійну соціокультурну ситуацію в регіоні, країні, світі (процеси зближення країн, етнічних і конфесійних груп, розвиток конфліктів та їх причини, культурну експансію і формування націоналізму і т.д.);
- методологічні, методичні та особистісні можливості як окремого педагога, так і всього педагогічного колективу освітньої установи [4].

Перевага надається формам навчальної діяльності, що забезпечує не тільки прояв або актуалізацію особистісних смислів, а й можливість організації роботи з ними. Учитель повинен спиратися на зворотний зв'язок у роботі з учнями, яка може бути організована через діалогові форми роботи – семінари, конференції, колоквіуми, прес-конференції тощо.

Практичні форми діяльності також забезпечують «прояв» змісту учнів (рольові ігри, уроки-екскурсії, уроки-концерти і т. ін.), що може стати основою для організації діалогу. Однією з головних вимог при цьому є створення комфортних умов, що виключають недовіру і емоційно-моральну напруженість, а також використання освітніх можливостей соціального середовища [5].

Відповідно до цілей і завдань полікультурної освітньої діяльності такі автори інноваційних концепцій виховання, як О. С. Газман, Л. І. Новикова виділяють все різноманіття методів на чотири групи:

- методи актуалізації соціокультурної ідентифікації і визначення мети;
- методи отримання нових знань і практичних умінь і навичок;
- рефлексивні методи;
- методи моделювання, проектування та перепроектування діяльності [6].

Завдання актуалізації соціокультурної ідентифікації реалізуються методами історичних оповідань, бесід, дискусій, драматизації, вивчення місцевих звичаїв, етикету, оповідань про предків. З їх допомогою підвищується рівень національно-культурної ідентифікації учнів. Названі методи повинні забезпечити позитивне самовизначення школярів до полікультурної освітньої діяльності, підготувати учнів до міжкультурного діалогу.

Провідними методами, які можуть бути використані при виконанні завдань формування системи знань про полікультурну реальність та досвіду практичної діяльності в полікультурному середовищі, заснованої на повазі культурних особливостей учасників діалогу культур, є:

- словесні методи (пояснення, евристична бесіда, дискусія, лекція);
- методи роботи з текстом (інтерпретація, рецензування);
- практичні методи (моделювання, проектування, перепроєктування, вправа, тренінг);
- рефлексивні методи (аналіз, проблематизація, депроблематизація).

Значну роль відіграє діалог як метод, який пе-

редбачає активну позицію його учасників, насамперед учнів, метод, за допомогою якого вчитель демонструє модельну поведінку, що передбачає повагу учасників діалогу, увагу до їхньої думки, прагнення знайти компроміс.

Слід зауважити, у процесі реалізації програми навчально-виховної роботи з учнями-мігрантами, в рамках полікультурної освіти значну роль відіграють методи діагностики та контролю готовності учнів до активної й адекватної діяльності в полікультурному середовищі.

Відстеження змін, що відбуваються з учнями, проводиться за трьома основними напрямками:

- засвоєння знань про полікультурну реальність;
- розвиток практичних навичок і умінь діяльності особистості в процесі діалогу культур;
- формування емоційної та рефлексивної культури.

Висновки. Таким чином, ми дотримуємося думки авторів інноваційних концепцій виховання про те, що особливе значення мають рефлексивні здібності учнів, що припускають: вміння аналізувати соціокультурну ситуацію і діяльність, здійснювану в ній; здатність фіксувати особисті труднощі в діяльності і виявляти проблеми особистого розвитку; здатність визначати шляхи виходу з утруднень і подолання проблем за допомогою наявного соціального досвіду та розробки нових технологій діяльності [4].

Шляхи виходу з виявлених труднощів і подолання актуалізованих проблем визначаються рівнем розвитку навичок діяльності особистості та її ставленням до полікультурної реальності. Полікультурна освіта знайомить учнів з різними видами і технологіями діяльності, наявними в соціальному досвіді, і формує позитивне ставлення до полікультурного середовища.

Список літератури:

1. Гукаленко О.В. Теоретико-методологические основы педагогической поддержки и защиты учащихся мигрантов в поликультурном образовательном пространстве. – Тирасполь, 2000. – 288 с.
2. Harry C. Triandis and Eunkook M. Suh. Cultural influences on personality. *Annu. Rev. Psychol.* 2002. 53:133-60.
3. Белкин А. С. Основы возрастной педагогики. – М.: Академия, 2000. – 192 с.
4. Rapademetriou D. Think Again: Migrant Foreign Policy. – №109, winter 1999, 150 p.
5. Suarez-Orozco, C. Psychocultural factors in the adaptation of immigrant youth. Rutgers University Press, №7, 2002, pp. 63-71
6. Исаева Т. Е. Педагогическая культура преподавателя как условие и показатель качества образовательного процесса. РГПУ. – 2003. – 312 с.

Бахов И.С., Нгуен М. Кионг

Межрегиональная Академия управления персоналом

ФОРМЫ И МЕТОДЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ УЧАЩИХСЯ-МИГРАНТОВ

Аннотация

Исследованы теоретические и практические вопросы обеспечения педагогической поддержки учащихся-мигрантов в учебно-воспитательном процессе.

Ключевые слова: миграция, межкультурное взаимодействие, познавательная деятельность, коррекция, поликультурное пространство.

Bakhov I.S., Nguyen M. Kyong

Interregional Academy of personnel management

FORMS AND METHODS OF PEDAGOGICAL SUPPORT OF STUDENTS-MIGRANTS

Summary

The article analyzes theoretical and practical issues of providing educational support for migrant students in the educational process.

Keywords: migration, intercultural interaction, cognitive activity, correction, multicultural space.